

# Piotr Kardyś

---

## Stanisław z Jankowic – kanonik kielecki z XV w. i jego księgozbiór

---

Studia Muzealno-Historyczne 3, 87-97

---

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Piotr Kardyś (Kielce)

## Stanisław z Jankowic - kanonik kielecki z XV w. i jego księgozbiór

W 1971 r. ks. Jerzy Wolny opublikował inwentarz rękopisów teologicznych biblioteki kapituły kieleckiej, liczący 30 pozycji<sup>1</sup>; 29 z nich pochodzi z wieku XV, jeden z wieku XIV<sup>2</sup>. Oczywiście, nie mamy pewności, że wszystkie znajdowały się już w średniowieczu w księgozbiorze miejscowej kolegiaty<sup>3</sup>, ale istnieją przesłanki, że w okresie wczesnonowożytnym zbiór ten stanowił pewną całość. Wśród tych, co do których mamy taką pewność, są m.in. rękopisy należące do Stanisława z Jankowic, kanonika kieleckiego. Uprawniają nas do takiego twierdzenia zapisy proveniencyjne w rodzaju: „Liber ecclesiae Kielcensis datus eidem per dominum Stanislaum de Jankovicze canonicum Kielcensem M CCC XL quarto”<sup>4</sup>. W sumie jest to siedem rękopisów, które darował kolegiacie w 1444 r. Swoje pierwsze spostrzeżenia odnośnie tego księgozbioru i osoby Stanisława opublikowałem jakiś czas temu<sup>5</sup>. Tym razem przyjrzymy się dokładniej drodze życia naszego bohatera, spróbujemy rozpoznać najbliższy mu krąg rodzinny i przybliżymy zawartość rękopisów pozostawionych przez niego kolegiacie kieleckiej.

Naszego bohatera poznajemy po raz pierwszy z zapiski proveniencyjnej znajdującej się w explicite, w jednym z kieleckich rękopisów: „Datum in Chotel feria proxima post festum Sancte Trinitatis sub anno Domini M CCCC XV. Iste liber est comparatus per honorabilem virum Stanislaum canonicum Cracoviensem et prebendarium in Militali Chotel [...]”<sup>6</sup>. Ważne w tym przypadku, że explicit napisany został przez tę

1 J. Wolny, *Inventaire des manuscrits théologiques médiévaux de la Bibliothèque du Chapitre à Kielce*, „Medievalia Philosophica Polonorum” 1971, t. 16, s. 43–85.

2 Por. P. Kardyś, *Z dziejów pewnego rękopisu. Przyczynek do związków intelektualnych kanoników kłodzkich z Małopolską w XIV/XV w.*, referat wygłoszony na XIV Międzynarodowej konferencji naukowej „Kultura Europy Środkowej”, Zabrze 2010, materiały w druku.

3 Por. tenże, *Przyczynek do dziejów księgozbioru kolegiaty kieleckiej w średniowieczu i okresie wczesnonowożytnym*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 2006–2007, t. 56–57, s. 17–3

4 Por. J. Wolny, *Inventaire...*, s. 53, 59, 60, 63, 64, 66, 70 (sygnatury Biblioteki Seminarium Duchownego w Kielcach: Ms. 10, ob. Rk-28/10, Ms. 13 ob. Rk-31/13, Ms. 14, ob. Rk-32/14, Ms. 19, ob. Rk-37/19, Ms. 21, ob. Rk-39/21, Ms. 23, ob. Rk-41/23, Ms. 27, ob. Rk-44/27).

5 Por. przypis 3.

6 Ms 27, ob. Rk-44/27, k. 504ra; J. Wolny, *Inventaire...*, s. 72. Także w Ms. 14, ob. Rk-32/14, k. 1r, należącym do Stanisława z Jankowic znajdujemy w explicite datę 1415 r., co pośrednio może dowodzić, że był już w posiadaniu kolejnego kodeksu.

samą osobę, co wcześniejszy tekst. Wynika zatem, że w 1415 r. Stanisław posiadał prebendę w Chotlu Rycerskim (obecnie Chotelek Zielony, dekanat Busko), nieopodal Wiślicy, i był już kanonikiem, może nie tyle krakowskim, co raczej w diecezji krakowskiej. W dokumencie z 14 kwietnia 1418 r., czytamy, że niejaki Błażej z Jankowic, pleban w Wawrzeńcycach, syn Stefana z Jankowic, przechodząc na kanonię krakowską zrezygnował z kanonii kieleckiej na rzecz kapelana kaplicy w Chotlu Stanisława, kanonika krakowskiego, również syna Stefana<sup>7</sup>. Kolejny raz spotykamy Stanisława pod rokiem 1430 w opracowaniach Kacpra Niesieckiego<sup>8</sup>, Bartosza Paprockiego<sup>9</sup>, Adama Bonieckiego<sup>10</sup> i Stanisława Uruskiego<sup>11</sup>, gdzie występuje jako pisarz sądu ziemskiego sandomierskiego. Także w wydanych drukiem dokumentach małopolskich występuje w następnych latach, jako notariusz tegoż sądu: w 1433 r. w Sandomierzu, w 1435 r. w Opatowie i Chęcinach, w 1440 r. w Opatowie, w 1441 r. i w 1443 r. w Opocznie<sup>12</sup>. W tym okresie (tj. w 1434 r.) wystąpił także jako prokurator w Busku<sup>13</sup>. W 1435 r. spotykamy go jeszcze dwukrotnie, 30 września i 16 października. Za pierwszym razem wystąpił jako syn Wisława alias Stefana, „prezbiter in Stanisławicze” i kanonik kolegiaty Panny Marii w Kielcach<sup>14</sup>. Drugim razem określony został jako altarysta kaplicy na zamku w Borysławicach, w diecezji gnieźnieńskiej<sup>15</sup>. 17 maja 1441 r. wymieniono go w suplice prepozyta sandomierskiego Gronostaja do arcybiskupa gnieźnieńskiego Wincentego Kota, z prośbą o nadanie mu beneficjum plebana w Opocznie<sup>16</sup>. 3 września 1445 r. wystąpił w Opatowie jako tamtejszy kanonik<sup>17</sup>. 29 kwietnia 1455 r. spotykamy go z tytułami kanonika opatowskiego, plebana opoczyńskiego, oficjała kurzelowskiego i komisarza arcybiskupa gnieźnieńskiego, prymasa Jana Odrowąża Sprowskiego<sup>18</sup>.

7 *Bullarium Poloniae* (dalej: BP), t. 2, ed. I. Sułkowska-Kurasiowa et S. Kuraś ac H. Wajs, Rzym-Lublin 1992, nr 252.

8 K. Niesiecki, *Herbarz polski*, t. 4, Lipsk 1839, s. 435–436.

9 B. Paprocki, *Herby rycerstwa polskiego*, Kraków 1858, s. 141–142.

10 A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1: *Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 8, Warszawa 1905, s. 189, 202.

11 S. Uruski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 5, Warszawa 1908, s. 348, 356.

12 *Scripta per me Stanislaum de Janikowicze, pro tunc notario domini iudicis Sandomiriensis*, zob. Kodeks dyplomatyczny Małopolski (dalej KDM), t. 4, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1905, nr 1317, 1322, 1369; Zbiór dokumentów małopolskich (dalej: ZDM), t. 2, wyd. S. Kuraś i I. Sułkowska-Kurasiowa, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963, nr 452, 554.

13 Tamże, nr 455.

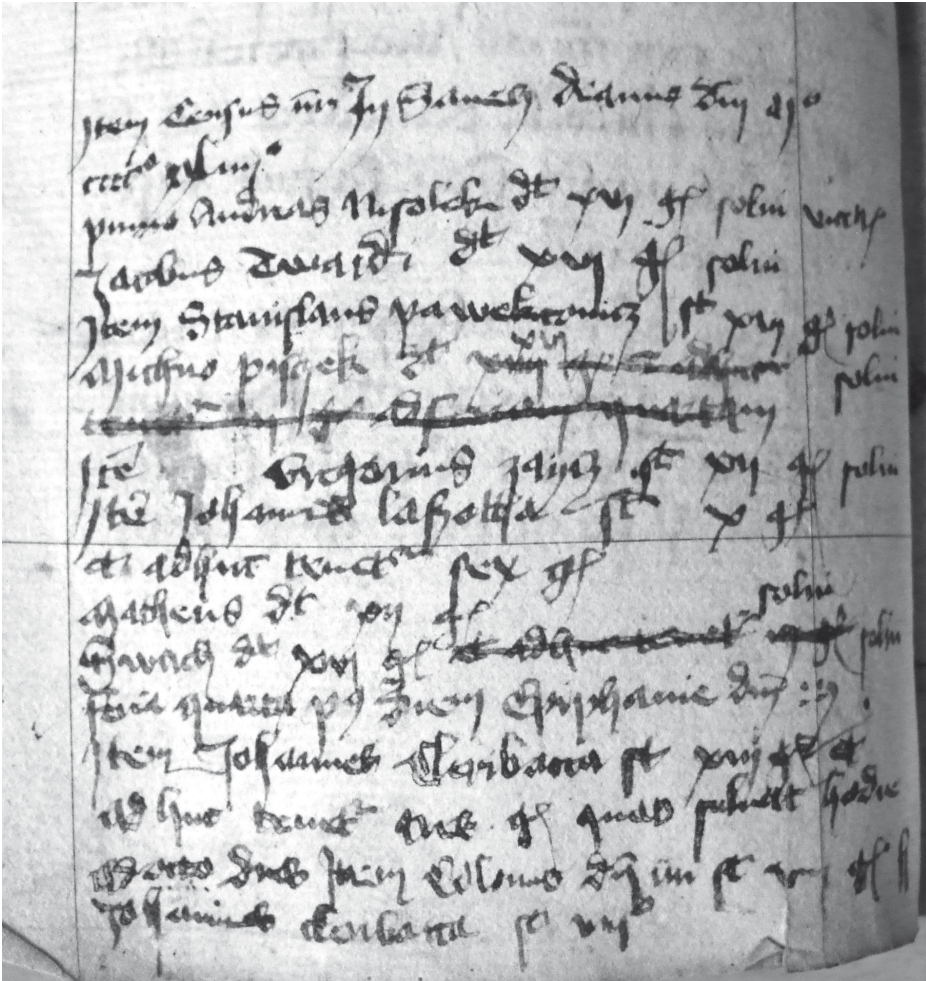
14 BP, t. 5, ed. I. Sułkowska-Kurasiowa et S. Kuraś, cooperantibus M. Kowalczyk et H. Wajs, Rzym-Lublin 1995, nr 448, 454.

15 Tamże, t. 6, ed. I. Sułkowska-Kurasiowa et S. Kuraś, cooperantibus P. Szaniecki et M. Kowalczyk, Rzym-Lublin 1998, nr 216, 379.

16 *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej*, cz. 2, wyd. S. Kuraś, Lublin 1973, nr 419.

17 Tamże, nr 484.

18 A. Boniecki, *Herbarz...*, s. 189; J. Wiśniewski, *Dekanat opatowski*, Radom 1907, s. 296 (tu mylnie pod datą 1519 r.); tenże, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskim*, Mariówka 1930, s. 189–191; A. Bastrzykowski, *Kolegiata św. Marcina w Opatowie i jej kapituła*, cz. 2, *Katalog prelatów i kanoników kolegiaty opatowskiej od 1212 roku aż do dni naszych*, Ostrowiec 1948, s. 34.



Zapisy dotyczące prawdopodobnie dziesięcin jednej z prebend Stanisława; Ms. 13, obecnie Rk-31/13, k. 34vb

Dwa lata później ponownie wystąpił z tytułem kanonika opatowskiego<sup>19</sup>. Przed 1470 r. był nadal w posiadaniu jednej z kaniów opatowskich, co potwierdza Jan Długosz dopisując, iż pochodził z Jastrzębców<sup>20</sup>. W tym czasie, jak wynika z relacji Jana Długosza, nie był już kanonikiem kieleckim.

Jedynie wątpliwości wynikające z wymienionych przykładów może wzbudzać piśmiennictwo miejsca pochodzenia Stanisława. Wydawcy różnie bowiem ją rozwiązują, jako

<sup>19</sup> ZDM, t. 2, nr 611.

<sup>20</sup> *Johannis Długossi Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis* (dalej LB), t. 1, w: *Opera Omnia*, t. 7, wyd. A. Przeździecki, Kraków 1863, s. 586: "Tertia praebenda Oppathoviensis ex proventibus templariorum fundata et dotata est, quam nunc tenet Stanislaus de Yankowicze, nobilis de domo et familia Jastrzambkonum [...]". Uposażenie kapituły kieleckiej spisał Jan Długosz około 1467 r. nie wymieniając Stanisława, co potwierdza, że ten wcześniej przeszedł do kapituły opatowskiej.

Jankowice bądź Janikowice. Jednak bez względu na różną wersję zapisu nazwy mamy pewność co do osoby, którą to potwierdzają posiadane beneficja. Z autografów zapisek proveniencyjnych wynika natomiast, że sam zainteresowany po raz pierwszy podpisał się „de Chotel alias de Jankowicze” co było podyktowane faktem, iż było to jego pierwsze beneficjum. W późniejszych czasach podpisywał się odwrotnie, ewentualnie zaznaczał posiadanie kanonii kieleckiej lub innych prebend, ale z dopiskiem „de Jankowicze”. Wersję nazwy miejscowości, z której pochodził – Jankowice – potwierdzają także zapisy proveniencyjne naniesione w jego ksiązkach już po wciągnięciu ich do księgozbioru kolegiaty kieleckiej. Idąc zatem za autografami Stanisława i najbliższej mu tradycji kolegiaty kieleckiej będę konsekwentnie pisał, iż pochodził z Jankowic. Równie ważne jest, że jego bracia, o których piszę niżej, także najczęściej pisali się z Jankowic („de Yankowycze”).

Można wskazać przynajmniej dwóch z nich. Z pewnością był nim wspomniany wcześniej Błażej, tak jak Stanisław syn Stefana. Trzeba jednak zaznaczyć, że wydawcy spierają się, czy „filius Stephani” oznacza syna Stefana czy Szczepana. W naszym przypadku jest to sprawa drugorzędna, gdyż w tych samych dokumentach ojciec Błażeja i Stanisława jest zapisywany tak samo. Błażej był osobą nietuzinkową. W trakcie swojej kariery zawodowej osiągnął plebanię w Nowym Sączu (1400–1408), Książnicach (1408), Wawrzeńczykach (1418–1423), kanonię krakowską (1400–1408, 1418–1419), później także kanonię u św. Michała w Krakowie, kanonię kielecką (1408–1418), w 1411 r. był archidiaconem krakowskim<sup>21</sup>. Istnieje spore prawdopodobieństwo, że posiadał wykształcenie uniwersyteckie zdobyte w Pradze (ok. 1397 r.)<sup>22</sup>, a edukację kontynuował w Krakowie, gdzie wpisał się w *Album studiosorum* – jako pleban sądecki – już w 1400 r.<sup>23</sup> Wcześniej, bo w 1390 r. wystąpił jako notariusz publiczny w rachunkach Zbigniewa z Nasiechowic<sup>24</sup>. W 1404 r. był pełnomocnikiem kardynała komornika kolegium kardynalskiego. W ciekawych okolicznościach wystąpił 6 sierpnia 1410 r. Wówczas jako nominalny członek uniwersytetu krakowskiego napisał świetny list propagandowy o wymowie antykrzyżackiej do znanego mu kurialisty Teodoryka z Nieheim, wówczas papieskiego abrewiatora<sup>25</sup>. Opisywał w nim krzywdy wyrządzone przez

21 BP, t. 3, nr 716, 728, 1093, 1175; tamże, t. 4, nr 252, 366, 424, 448; L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 2, Kraków 1852, s. 38, jedynie ogólnie wymienia Błażeja kanonika krakowskiego w I poł. XV w.; B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 4, Kraków 2002, s. 34; por. *Kodeks dyplomatyczny Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 1, nr 49.

22 J. Zathay, A. Lewicka-Kamińska, L. Hajdukiewicz, *Historia Biblioteki Jagiellońskiej*, t. 1, red. I. Zarębski, Kraków 1966, s. 61.

23 *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400–1508*, t. 1, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, J. Skierska, przy współpracy R. Grzesika, Kraków 2004, s. 21: „Hii sunt rectores ecclesiarum: [P85] Blasius Stephani de Yankowycze rector ecclesie in Sandecz dt. 1. fertonom”.

24 MPH, t. 5, s. 925: “[...] de Jankowicz Blaseus Stephani notarius publicus”.

25 J. Lisowski, *Polonica ex Libris obligationum et solutionum Camerae Apostolicae ab a. 1373*, w: *Elementa ad fontem meditationes I*, Romae 1960, s. 241; Z. Kozłowska-Budkowa, *Uniwersytet Jagielloński w dobie Grunwaldu*, Zeszyty Naukowe UJ, „Prace Historyczne” 1961, z. 8, s. 63; E. Potkowski, *Pismo i polityka. Początki publicystyki politycznej w Polsce XV w.*, w: *Kultura, polityka, dyplomacja. Studia ofiarowane prof. Jaremiu Maciszewskiemu w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa 1990, s. 331.

Krzyżaków Władysławowi Jagielle i jego poddanym, podkreślał pokojowe nastawienie monarchy, i sprawiedliwy charakter wojny, Bóg bowiem sam doprowadził Jagiełłę i Witolda do zwycięstwa, i pomszczenia krzywd<sup>26</sup>. Jego list był oczywiście fragmentem większej ofensywy dyplomatycznej podjętej przez stronę polską w obliczy propagandy krzyżackiej. Całością działań strony polskiej sterowała kancelaria królewska, a to świadczy o nietuzinkowej roli Błażeja w środowisku duchowieństwa krakowskiego.

Kolejnym bratem Stanisława, chyba starszym od Błażeja, był Tomasz. W 1396 r. wystąpił jako pleban w Kościelcu i Obrazowie<sup>27</sup>, a cztery lata później był plebanem w Podegrodziu<sup>28</sup>. Wydaje się, że jeszcze jednego, może najstarszego brata, na co zdaje się wskazywać imię, spotykamy w 1404 r. W źródłach występuje wówczas Stefan z Jankowic, prokurator kapituły krakowskiej<sup>29</sup>. Z innych osób, pojawiających się w tym czasie w źródłach, należy wspomnieć o współrodowcu Stanisława, Jakubie z Jankowic, co ważne kanoniku kieleckim już w 1360 r.<sup>30</sup> Tenże był ponadto kanonikiem poznańskim i plebanem w Lubszy.

W tym czasie spotykamy jeszcze inne osoby rodem z Jankowic. Mianowicie *Petrusa de Jankowice* komornika ziemskiego krakowskiego w 1389 r.<sup>31</sup> i Grota z Jankowic (ale herbu Odrowąż), kasztelana połanieckiego w 1444 r.<sup>32</sup> Jednak poza określeniem miejsca zamieszkania nic nie wskazuje na jakiegokolwiek prawdopodobieństwo wspólnego pochodzenia. W przypadku tego drugiego, wydawcy dokumentów skłaniają się do przypisywania mu pochodzenia z Jankowic pod Sandomierzem<sup>33</sup>.

Poszukiwania miejscowości, z której pochodził Stanisław, nie przynoszą zadowalających rezultatów. Problemem jest przede wszystkim wspomniana wcześniej pisownia. Edytorzy wydawnictw źródłowych wiążą ze sobą po kilka podobnych nazw: Jankowice, Janikowice, Janowice, Jantkowice<sup>34</sup>, a właściciele tychże nazywają się Jankowscy bądź Janikowscy. Adam Boniecki uważał nawet, że Jankowscy herbu Jastrzębiec z Jankowa w ziemi łomżyńskiej dziedziczyli w Janikowicach w powiecie opoczyńskim, i jako przykład przytaczał m.in. osobę interesującego nas Stanisława<sup>35</sup>. Także fakt, iż na obszarze Małopolski i terenach przyległych w XV w. można wskazać kilkanaście takich nazw nie ułatwia rozwiązania problemu pochodzenia Stanisława<sup>36</sup>. Zasadniczo

26 K. Ożóg, *Uczeni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagielly (1384–1434)*, Kraków 2004, s. 184–185.

27 BP, t. 3, nr 448, 653: „Thomas f. Stephani [de Jancouicze]”.

28 Tamże, nr 653.

29 Tamże, nr 952.

30 BP, t. 2, nr 1029.

31 KDM, t. 4, s. 29.

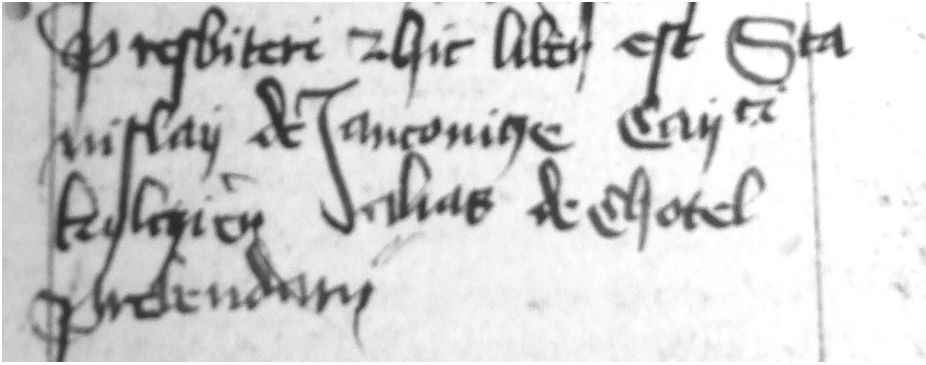
32 Tamże, s. 88, 438.

33 Zob. *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. 10, wyd. A. Gąsiorowski, nr 1596, 1680.

34 Por. *Monumenta Poloniae Vaticana*, t. II, wyd. J. Ptaśnik, Kraków 1913, indeks; *Metryka* s. 188–189.

35 A. Boniecki, *Herbarz...*, s. 202.

36 Warto nadmienić, że autorzy *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, opr. B. Chlebowski, t. 3, Warszawa 1882, s. 409, wyliczają ponad trzydzieści (!) miejscowości o tej nazwie.



Autograf Stanisława z Jankowic („hic liber est Stanislai de Jankowice canonici Kylczienis alias de Chotel prebendarii”), z okresu po 1418 r., a przed 1444 r., na co wskazuje kolejność wymienionych prebend; Ms. 19, obecnie Rk-37/19.

nasze zainteresowanie miejscem jego pochodzenia powinno ograniczyć się do obszaru staropolskiego województwa sandomierskiego i diecezji krakowskiej, na co wskazują wyniki badań prozopograficznych nad kapitułami sandomierską i wiślicką autorstwa Leszka Poniewozika. Warto również zaznaczyć, że także studia nad kapitułami innych diecezji potwierdzają taką prawidłowość<sup>37</sup>.

Jedną z przesłanek może być posiadanie przez Stanisława prebendy w Chotlu (obecnie Chotelek Zielony), którą miał ufundować biskup płocki Witus, wywodzący się z Janikowskich herbu Jastrzębiec, pochodzący z Janikowic pod Opoczniem<sup>38</sup>. Blisko stąd do Borysławic w ziemi łęczyckiej, gdzie Stanisław obsługiwał prywatną kaplicę na zamku, będącym własnością brata biskupa Wojciecha Jastrzębca, Mikołaja z Borysławic i Woli Niechanowskiej<sup>39</sup>. Zestawiając te fakty trzeba pamiętać jeszcze o Jankowicach w ziemi łęczyckiej. Jednak najbardziej realnym rozwiązaniem kwestii miejsca pochodzenia Stanisława wydają się być Jankowice położone nad Radomką, kilkanaście kilometrów na północny zachód od Radomia, w granicach archidiakonatu kurzelowskiego. Znajdują się dość blisko Opoczna, na terenie z dawna należącym do drobnej i średnio zamożnej szlachty, co sprzyjałoby staraniom Stanisława o plebanię opoczyńską. Te związki tłumaczyłyby także jego stanowisko oficjała kurzelowskiego. Rozumowanie takie mogą potwierdzać studia nad rodem Jastrzębców. Ci bowiem po-

37 L. Poniewozik, *Pralaci i kanonicy wiślicy w okresie średniowiecza*, Lublin 2004, s. 80–84; tenże, *Pralaci i kanonicy sandomierscy w okresie średniowiecza*, Toruń 2004, s. 100–108.

38 Pierwsza źródłowa wzmianka o tej świątyni pochodzi z lat 1350–1351, por. *Monumenta Poloniae Vaticana...*, t. II, s. 358. Późniejsze źródła podają rok 1190 jako datę fundacji kościoła, bez praw parafialnych, por. LB, t. I, s. 313; t. II, s. 370, 373; t. III, s. 84, 87; K. Niesiecki, *Herbarz...*, s. 435–436; S. Uruski, *Rodzina...*, s. 348; J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Stopnickiem*, Marjówka 1929, s. 40; E. Wiśniewski, *Prepozytura wiślicka do schyłku XVIII wieku*, Lublin 1976, s. 37.

39 Wojciech Jastrzębiec pochodził z Lubnic koło Pacanowa.

pierali się w karierach na urzędach kościelnych, co było szczególnie widać za biskupa Wojciecha Jastrzębca<sup>40</sup>.

Na interesującym nas terenie były jeszcze Jankowice Kościelne, oddalone o 8 km od Sandomierza. Jednak ich monografista Aleksander Bastrzykowski nie przypisał Stanisławowi pochodzenia z tejże wsi<sup>41</sup>.

Podsumowując wiadomości źródłowe o Stanisławie możemy pokrótce skreślić jego życiorys. Urodził się najprawdopodobniej w latach dziewięćdziesiątych XIV w., o czym zdaje się świadczyć posiadanie kanonii opatowskiej w końcu lat sześćdziesiątych XV w., i wystąpienie po raz pierwszy na beneficjum w 1415 r. Pochodził z Jastrzębców piszących się z Jankowic (mniej prawdopodobna jest lekcja Janikowice), w ziemi łączyckiej lub w Małopolsce. Jest przedstawicielem rodziny ściśle związanej z kapitułą kielecką od lat sześćdziesiątych XIV w. Wtedy bowiem spotykamy pierwszego kanonika kieleckiego pochodzącego z Jankowic, mianowicie Jakuba. Wydaje się, że swoją karierę kościelną i posiadanie kilku beneficjów mógł zawdzięczać w dużej mierze swojemu bratu Błażejowi i związkom rodziny ze współrodowcem Wojciechem Jastrzębcem (biskupem poznańskim od 1399 r., krakowskim i kanclerzem Królestwa Polskiego od 1412 r., arcybiskupem gnieźnieńskim od 1423 r.)<sup>42</sup>. Już w 1415 r. posiadał beneficjum w Chotlu Rycerskim (nieдалеko Buska) i był kanonikiem krakowskim. Od 1418 r. posiadał jedną z kanonii kieleckich, w latach 1430–1443 był pisarzem/notariuszem sądu ziemskiego sandomierskiego, w międzyczasie w 1434 r. wystąpił jako prokurator. W roku następnym był prezbiterem w Stanisławicach i altarystą kaplicy zamkowej w Borysławicach. Po 1441 r. dzierżył plebanię opoczyńską. W 1444 r. przeszedł z kanonii kieleckiej na opatowską. Uważam, że tę datę poświadczają następujące fakty: w 1445 r. występuje z tytułem kanonika opatowskiego, a rok wcześniej legował kolegiacie kieleckiej swoje rękopisy, co zapewne wiązało się z przejściem do Opatowa. W 1455 r. nadal dzierżył kanonię opatowską i plebanię opoczyńską, a ponadto wystąpił jako oficjał kurzelowski i komisarz arcybiskupa gnieźnieńskiego<sup>43</sup>.

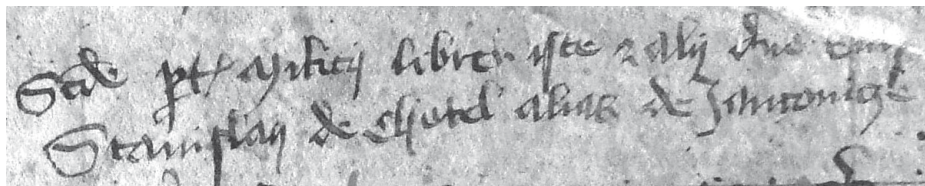
40 G. Lichończak-Nurek, *Wojciech herbu Jastrzębiec. Arcybiskup i mąż stanu (ok. 1362–1436)*, Kraków 1996, s. 133.

41 A. Bastrzykowski, *Monografia historyczna parafii Jankowice Kościelne Sandomierskie*, Warszawa 1927, *passim*.

42 Dotąd brak jest pełnego opracowania szeroko rozumianej rodziny biskupa, co może przyniosłoby informacje o Jastrzębcach z Jankowic, zob. G. Lichończak-Nurek, *Wojciech Jastrzębiec i jego rodzina jako przykład kariery w czasach jagiellońskich*, w: *Cracovia, Polonia, Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrzumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, Kraków 1995, s. 329–343. Roli tej nie spełnia także polemika B. Czwojdrak, *Jeszcze o rodzinie Wojciecha Jastrzębca*, „Studia Historyczne” 1997, t. 40, z. 4, s. 573–586 i G. Lichończak-Nurek, *Kilka uwag do artykułu Bożeny Czwojdrak pt. „Jeszcze o rodzinie Wojciecha Jastrzębca”*, tamże., s. 587–592, które to traktują tylko o najbliższej rodzinie biskupa.

43 Jeśli chodzi o sprawowany przez Stanisława urząd oficjała kurzelowskiego, nie dziwi fakt, że więcej nie pojawia się z tym tytułem w źródłach. Tytuły te bowiem występowały głównie w księgach konsystorskich, a takowe dla oficjalatu kurzelowskiego, funkcjonującego od około 1440 r., się nie zachowały dla średniowiecza. Stanisław spełnia natomiast wszystkie warunki charakterystyczne dla osób powoływanych na te stanowiska, czyli: związek kanonikatu z oficjalem, prawdopodobna nauka na uniwersytecie krakowskim i wysokie wymagania formalne związane z koniecznym doświadczeniem zawodowym





Autograf Stanisława z Jankowic („liber iste et alij due [...] Stanislaij de Chotel alias de Jankowicze”), z lat 1415–1418, kiedy jedynym i pierwszym beneficjum była prebenda w Chotlu; Ms. 10, obecnie Rk-28/10

Taka kariera kościelna wymagała oczywiście odpowiedniego wykształcenia. Niestety i w tym przypadku brak jednoznacznej odpowiedzi czy studiował w Krakowie. Znajdujemy, co prawda, Stanisława z Janikowic, ale zapisanego dopiero na semestr zimowy 1421 r., co jeszcze nie wyklucza, że chodzi o interesującą nas osobę. Poważniejsze wątpliwości budzi natomiast imię jego ojca – Szymon. Musielibyśmy założyć, że i tym razem pomyłono imię ojca, podobnie jak w przypadku jego brata Błażeja, a na uniwersytet zapisał się w wieku powyżej dwudziestu lat. Wcześniej musiałyby uczęszczać do którejsz ze szkół kolegiackich lub katedralnych, skoro już w 1415 r. przepisano na jego zlecenie książki<sup>44</sup>.

Z powyższego wynika, że był człowiekiem dość dobrze sytuowanym, kumulował po dwie lub trzy prebendy, a książki pozostawione kolegiacie kieleckiej były zapewne częścią księgozbioru służącego mu do pracy duszpasterskiej i w dodatkowych zajęciach, np. w sądzie ziemskim sandomierskim. Zapewne część biblioteki, którą dysponował zabrał do Opatowa, skoro w późniejszych latach nadal działał zawodowo w sądownictwie kościelnym. Niestety, ewentualny ślad w postaci księzek, które mógłby pozostawić w Opatowie, został zniszczony w trakcie najazdu tatarskiego w 1502 r.<sup>45</sup> Odnośnie do jego pochodzenia, określanego odmiejscowo, i herbu możemy wnioskować, że należał do średniej szlachty, która dominowała w kapitułach kolegiackich. Trudno natomiast wytłumaczyć jego przejście do kolegiaty opatowskiej, niższej w hierarchii kolegiat diecezji krakowskiej, i posiadającej prebendy o niższych dochodach od kieleckich. Jedynym wytłumaczeniem mógłby być domysł, iż spowodowane to było jego działalnością w sądownictwie i notariacie, a Opatów jako znaczny wówczas ośrodek miejski z pewnością dawał szersze pole w tym zakresie niż niewielkie Kielce.

W chwili obecnej można przypisać Stanisławowi siedem kodeksów darowanych kolegiacie kieleckiej w 1444 r. Manuskrypty z legatu Stanisława zostały sporządzone w pierwszej kwarcie. Przy ich analizie trudnościami nasyca fakt, że zgodnie z ówczesną

(związki z sądownictwem), zob. A. Gąsiorowski, I. Skierska, *Oficjalaty okręgowe w późnośredniowiecznej archidiecezji gnieźnieńskiej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1995, t. 47, z. 1–2, s. 93–124.

44 *Metryka...*, s. 114: „Stanislaus Simonis de Janikowicze”. Natomiast trzy lata później, tj. w 1424 r., na semestr wiosenny wpisał się Stanisław syn Bogusława z Jankowic (wg wydawców – leżący w ziemi łączyckiej!). Imię ojca każe wyeliminować go z naszych rozważań, aczkolwiek nazwa miejscowości może sugerować związki rodzinne.

45 E. Potkowski, *Kultura umysłowa Opatowa w późnym średniowieczu*, w: *Opatów. Materiały z sesji 700-lecia miasta*, red. F. Kiryk, Sandomierz 1985, s. 42–43.

praktyką mogły powstać w wyniku skolacjonowania wybranych tekstów przez samego Stanisława, a następnie wspólnego ich oprawienia w tzw. klocek. Przynajmniej w jednym z nich znajdujemy potwierdzenie takiego rozumowania: „Iste liber est comparatus per honorabilem virum Stanislaum”<sup>46</sup>. Warto krótko scharakteryzować pozostawiony przez niego księgozbiór. Dominowała w nim literatura kaznodziejska z cyklu *de tempore* i *de sanctis* autorów: Milicza z Kromieryża, Peregryna z Opola, Hieronima z Pragi, Wilhelma z Lyonu zwanego Peraldusem, Mateusza z Legnicy, Henryka *de Frimaria*, Łukasza z Wielkiego Koźmina. Z treściami biblijnymi zapoznawały glosy do poszczególnych ksiąg Nowego Testamentu, konkordancje do Ewangelii i komentarze w rodzaju *expositio*. Z teologii praktycznej, spekulatywnej i moralnej można wymienić *Variae quaestiones theologice*, *Questio de anima* czy *Casus poenitentiales*. Z tak potrzebnej duchownemu liturgiki znajdujemy *Expositio canonis missae*, perykopy na niedziele całego roku i *Lectio*. W ramach ascetyki, mistyki i hagiografii mieszczą się Jakub z Voragine, *Żywoł św. Stanisława*, *Historia vitae Jesu Christi*, *De vitiis hominum* Jana Chrysostoma, *Speculum humanae Salvationis*. Charakter praktycznej pomocy mają instrukcja biskupia o zwalnianiu od przewin i *Stella clericorum*. Związki Stanisława z praktyką sądowniczą podkreślają teksty *Jus magdeburgense*, *Registrum rerum processus iudicialis* i *Determinatione iuridicae*.

W niektórych rękopisach Stanisława napotykamy jego prywatne zapiski, w których wylicza imiennie jakieś należności, prawdopodobnie dziesięcinne z dzierzonych przez siebie prebend. Nie pozwalają one na pewne wskazanie konkretnej prebendy czy kanonii, tak kieleckiej, jak krakowskiej<sup>47</sup>, ale potwierdzają związki Stanisława z katedrą krakowską (może prebendą pabianicką) i kolegiatą kielecką. Warto również wspomnieć o interesującej zapisce w jednym z jego kodeksów, gdzie czytamy o brewiarzu wielkim pergaminowym darowanym scholarom na chwałę bożą, dziele Pisana, pasjonale, penitencjale z kazaniem oprawionymi w białą skórę, Nowym Testamencie i brewiarzu starodawnym darowanym wikarym w zamian za pięć mszy. Ten zapis wiązały Stanisława z niejakim „bratankiem” Janem i kościołem w Rzgowie w Kaliskiem<sup>48</sup> oraz hipotetycznie mógłby poszerzyć listę książek będących jego własnością.

Reasumując, postać Stanisława z Jankowic jawi się nam jako typowy przykład duchownego należącego do korporacji kolegiackiej, posługującego się na co dzień podręcznym księgozbiorem, kumulującego prebendy, które osiągał prawdopodobnie dzięki wsparciu rodziny oraz własnej zapobiegliwości i sprawności zawodowej. Na obecną chwilę jest jedynym rozpoznanym przedstawicielem średniowiecznych kanoników kieleckich, którzy darowali kolegiacie tak dużą część własnego księgozbioru. Doceniono to już półtora wieku później, skoro wizytujący kolegiatę kielecką w 1598 r. uznał za stosowne zamieścić przy czterech książkach kolegiackich informację o Stani-

46 J. Wolny, *Inventaire...*, s. 72, Ms. 27, obecnie Rk-44/27.

47 Ms. 13, obecnie Rk-31/13, k. 33vb, 34vb.

48 *E codicibus kielcensibus*, wyd. W. Kętrzyński, w: MPH, t.5, wyd. A. Bielowski, Lwów 1888, s. 999.

sławie<sup>49</sup>. Zapisano, co prawda, że Stanisław je napisał („domino Stanislao de Jankowice scripta”), i tak fakt ten zinterpretował Hieronim Wyczawski<sup>50</sup>, ale oczywiste jest, że było to uproszczenie. W praktyce chodziło bowiem o podkreślenie osoby darczyńcy, bądź wskazanie, iż są to rękopisy. Za taką interpretacją przemawia fakt, iż przy innych pozycjach, gdzie nie wymienia się darczyńcy, też zdarzają się dopiski *scripta* oraz fakt, że żaden z rękopisów Stanisława nie został przez niego przepisany.

---

49 Za zwrócenie mi uwagi na tą informację oraz udostępnienie fotokopii wizytacji dziękuję ks. Andrzejowi Kwaśniewskiemu z Archiwum Diecezjalnego w Kielcach, zob. *Visitatio secunda [...] per Georgium card. Radziwiłł [...] A.D. MDXCVII die X et XI Iunii [...expedita]*, (*Akta wizytacji generalnej kardynała Jerzego Radziwiłła 1597/1598*, sygn. AV Cap. 9, Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, s. 476.

50 H. E. Wyczawski, *Biblioteki parafialne w diecezji krakowskiej u schyłku XVI wieku*, „Polonia Sacra” 1955, nr 7, s. 174.

**Piotr Kardyś (Kielce)****Stanisław of Jankowice - Kielce canon from the 15th century and his manuscript collection**

The article presents the figure of Stanisław of Jankowice, a canon of the Kielce collegiate church from 1418 to 1444 and his small collection of 7 manuscripts. The manuscripts from the legacy of Stanisław were written in the years 1400–1425. Their analysis remains a difficult task due to the fact that, according to the then practice, selected texts could have been collated by Stanisław and then bound together. The manuscript collection comprised mostly pulpit literature, theological and liturgical texts as well as judiciary literature. Stanisław of Jankowice appears to be a typical example of a clergyman, who belonged to a collegiate corporation and used his reference library every day, accumulated prebends which he most probably obtained with the help of his family as well as due to his own foresight and efficiency. At present, he is the only known medieval canon who donated to the collegiate church such a large part of his own collection of manuscripts.